

4. По вопросу о порядке сношений попечительств при реальных училищах с окружным начальством // Сб. распоряжений по Министерству Народного Просвещения. – Т. 6 (1874–1876). СПб. : [б.в.], 1901.
5. Устав гимназий и прогимназий ведомства Министерства Народного Просвещения. Высочайше утвержденный 19 ноября 1864 года // Реформы Александра II. М. : Юрид. лит-ра, 1998. 464 с.
6. Устав реальных училищ ведомства Министерства Народного Просвещения // Сб. постановлений по Министерству Народного Просвещения. Т. 5 (1871–1873). СПб., 1877. С. 879–922.
7. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства Народного просвещения. (1802–1902). СПб. : [б.в.], 1902. 785 с.

СЕКЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 792.37(477)

Демідко О. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ТЕАТРУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сьогодні театральне мистецтво потребує нових форм і напрямів, які здатні говорити з глядачем на важливі і актуальні для нього теми. Розвиток театру завжди був невіддільний від розвитку суспільства і стану культури загалом. Найбільш яскравим експериментальним проектом в сучасному театральному мистецтві України став документальний театр, який якнайкраще відповідає вимогам як загальномистецьким, так і потребам глядачів ХХІ ст. Якщо спочатку документальний театр сприймався як щось маргінальне, спрямоване на вузьке коло радикально налаштованої публіки, то зараз він все більше привертає увагу до себе своїми художніми можливостями, психолого-педагогічними функціями, просторовим втіленням та актуальними проблемами.

Особливості документального театру, його історію і психолого-педагогічний вплив в сучасній театральній культурі України досліджували І. Болотян, А. Головенко, М. Крупнік та К. Мамадназарбекова. Документальний театр – це представлений на сцені текст, не призначений для сцени і не написаний драматургом [1]. Вистави такого театру повністю складаються з реальних монологів або діалогів звичайних людей, які вимовляються акторами. Як явище культури та рефлексивне мистецтво він існує з 1920-х років. Вважається, що перший документальний спектакль «Незважаючи ні на що» поставив Ервін Піскатор 1925 р. у Німеччині. Це була фактично театральна адаптація партійних зборів під час революції, «перша постановка, єдину текстуальну і сценічну основу якої складає документ».

Узагальнюючим критерієм соціокультурної доцільності функціонування будь-якого театру є репертуарна політика, вона фокусує в собі всі складові компоненти, які координують його суспільні взаємовідносини. Репертуар документального театру охоплює актуальні та злободенні вистави. В основі будь-якої документальної п'єси лежить справжній факт, який був зафіксований за допомогою протоколів, стенограм, інтерв'ю, а також у форматі автобіографічної прози. Драматург використовує в спектаклі справжні

відомості, які звучать з вуст акторів або свідків описуваних подій. У документальному театрі немає місця вимислу і інтерпретації, оскільки перед режисером стоїть завдання показати навколишній світ справжнім, спираючись лише на конкретні події і репліки їхніх очевидців. Цьому виду мистецтва властива політична і соціальна спрямованість. Головними темами є війни, катастрофи, кризи, геноциди та інші глобальні потрясіння. На думку І. Болотяна, документальний театр позиціонує себе як контркультурне явище. Відповідно, він не може існувати поза протистоянням чи за межами боротьби [2, с. 81].

Для документального театру характерні дискусії після завершення вистави, в ході яких глядачі й актори обмінюються особистими спостереженнями та враженнями від побаченого на сцені. Подібна інтерактивність дозволяє абсолютно різним людям говорити один з одним і спільно досягати своєї ідентичності [3].

В Україні документальні драми за останні роки набули особливої актуальності. Якщо спочатку їх почали ставити в херсонському Центрі імені В. Мейєрхольда («Відьми», «Херсон – це...») і в київському «Театрі переселенця», то тепер їх можна побачити майже в усіх містах України. Серед документальних театрів України одним з найбільш яскравих став «Театр переселенця», покликаний працювати зі складною соціальною групою – людьми, які втратили своє житло й пережили війну, «Театр Переселенця» прагне дати можливість бути почутими тим, хто щодня має доводити своє право на життя. Головним театральним засобом автори обирають саму реальність – як єдиний можливий спосіб її зображення.

Робота театру розпочалася навесні 2015 р. з проекту, «Де схід?», який вперше був презентований у Львові в рамках форуму «ДонКульт», а вже восени того ж року у «Театру переселенця» з'являється постійне приміщення. Найвідомішим на сьогодні став спектакль «Миколаївка». Це приклад документального театру, в якому діти розповідають про 4 дні війни, які вони бачили. Драматургічний матеріал до проекту (як і до інших) принципово не записувався й не оброблявся у вигляд єдиної п'єси. Українська драматургиня і режисерка Н. Ворожбит в одному зі своїх інтерв'ю розповідає: «Ми забороняємо записувати свої тексти навіть людям, які їх будуть розказувати на сцені, тому що вони знають суть на противагу актору, який повинен вивчити текст. Ми просто домовляємось: «Ти розповідаєш цей момент, цей момент і цей момент. А як розповідаєш – у цьому ти абсолютно вільний» [4].

Ще одна з провідних вистав «Театру переселенця» – «Товар». Документальний проект Аліка Сардаряна – молодого хлопця без медичної освіти, який потрапляє на війну в якості санітара медичної роти. Його головний посил – розповісти про справжні смерті на війні, «не геройські, не під кіномузику і викрики «Слава Україні». Матеріалами для вистави стали спогади й історії про пережите самим автором — у вигляді монологів, його власних фото, аудіо- та відеозаписів. Вистава-соціальний акт наперекір усім законам сучасного театру мала позитивний фінал. Актор-свідок у фінальній сцені розказує про те, як солдат, потрапляючи у нелюдські умови, попри все старається залишитися людиною. Тут головним рушієм історії, яка складається з уламків спогадів Аліка Сардаряна, стають його рефлексії та відчуття необхідності ними ділитися.

Олексій Карачинський – психолог, який супроводжує створення усіх проектів «Театру Переселенця» – наголошує на тому, що головне в театрі відбувається на репетиціях. Це процеси вивільнення травм і перетворення їх на сильний досвід. В першу чергу, такий театр необхідний його учасникам, а глядач розглядається ними як свідок, потрібний для справжнього проживання подій, про які йдеться: знов і знов, допоки процес психологічного «звільнення» не відбудеться. Задача організаторів за таких умов – у

перетворенні вивільнених травм на позитивний досвід. Мета театру – вивчення людини й допомога їй.

Ще одним яскравим документальним театром України є «Дикий театр». Створений у січні 2016 року з театральним критиком і продюсером Ярославом Кравченко. Проект позиціонує себе скоріш як продюсерський центр, в якому, ніби позаштатно, працюють режисери, актори, драматурги і піарники. За «декларацією», це осередок вільних театральних практиків, які готові йти на ризик і експериментувати, епатуючи публіку новими театральними формами і безапеляційними сучасними п'єсами. Дві вистави відомого режисера Максима Голенка «ВІЙ 2,0» (2014 року) та «Попи, менти, бабло, баби» (2015), користуючись відомими театральними прийомами, руйнують саме поняття звичного українського театру. Їхні персонажі живуть сьогодні, їхні проблеми відповідають сучасним, а відвертий треш-формат вистав стає сатирою на ситуацію в театральному житті усієї країни. В «Дикому театрі» не розважають публіку, а скоріше, проводять їй шокову терапію, показуючи справжні можливості звичних театральних інструментів [4].

Таким чином, сьогодні документальний театр знаходиться на межі мистецтва та соціальних проєктів. Завдяки таким виставам можна порушити актуальні теми та доторкнутися до найбільш болючих точок суспільства. В Україні документальний театр набуває все більшого розвитку і покликаний протиставити існуючому театру актуальний, часто не переслідує естетичних цілей як основних. На противагу традиційному мистецтву, в документальних виставах творчим смислом стає пізнання соціальних проблем. Історії соціальної протиставляється історія особиста: сенс отримує не факт, а людська рефлексія на нього. Показ у такому сенсі виявляється не кінцевим продуктом, а лише способом відтворення реальних подій. Документальні вистави стають популярними серед різної публіки України, приваблюють професійну критику і авторитетних театрознавців, тому посідають важливе місце в сучасній театральній культурі України.

Література

1. Мамадназарбекова К. История факта. Театр. 2011. № 2. URL: <http://oteatre.info/istorija-fakta-istoki-i-vehi-dokumentalnogo-teatra/>
2. Болотян И. М. Дос как способ идентификации. Искусство кино, 2008. № 33. С. 81–84.
3. Крупник М. Документалистам о документальном театре (отправная точка). Культурная навигация. 2019. URL: <https://pervoe.ru/article/expert/dokumentalistam-o-dokumentalnom-teatre-otpravnaya-tochka/>
4. Головненко А., Театр соціального дослідження і терапії. Theatre/ Театральний портал. 2016. URL: <http://teatre.com.ua/modern/eatr-sotsialnogo-doslidzhennja-i-terapij/>

УДК 94(477.7=411.16)"180/192"

Манякіна О.С.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології

ОСВІТА В ЖИТТІ ЄВРЕЇВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я ХІХ – І ЧВЕРТІ ХХ СТ.

До іудейського культуру відноситься велика кількість різноманітних обрядів, молитов, постів, розпоряджень, обмежень, заборон і свят. Віруючий повинен пам'ятати всі заборони і розпорядження Талмуду, які регламентують його життя. Тому особливе місце у житті єврейської громади посідала релігійна освіта. Більш того, освіта сприймалася не тільки як засіб збереження релігійного життя, але й як самоціль. Єврейські громади бачили у її розвитку єдину перешкоду проти асиміляції єврейського народу.